

MIGRACE BEZ MIGRANTŮ?

Mediální obraz migrace a jejích aktérů v České republice

Pavel Pospěch
Adéla Jurečková

Spolupráce:

Tereza Freidingerová
Karla Koutková
Samuel Sejk
Michal Tkaczyk

Praha, září 2019

OBSAH

1.	Hlavní rysy zpravodajství o migraci v českých médiích	3
1.	Úvod a metodologie	5
2.	Výsledky	6
	Dlouhodobý průběh	6
	Zpravodajství ČTK v létě 2018	8
	Období posledních dvou měsíců před volbami 2018.	10
	Zprávy o životě migrantů	14
	Zpravodajské fotografie	14
	Výzkumné rozhovory s novináři	16
3.	Závěry	22
4.	Bibliografie	24

1. HLAVNÍ RYSY ZPRAVODAJSTVÍ O MIGRACI V ČESKÝCH MÉDIÍCH

» (NE)VIDITELNÁ MIGRACE:

Média se v drtivé většině zaměřují na žadatele o azyl a upozadují ostatní formy migrace, např. pracovní. O tom svědčí nejčastěji zmiňované země původu migrantů: Sýrie, Irák, Afghánistán, Eritrea. Migranty žijící v ČR ve větším počtu, jako jsou např. Ukrajinci či Vietnamci, většina oslovených novinářů nepovažuje za atraktivní téma.

» ODOSOBNĚNÍ:

Zprávy o migrantech a uprchlících se od roku 2015 z médií postupně vytrácí a jsou nahrazovány zprávami o migraci v obecném smyslu. Média stále méně používají výraz uprchlík, který odkazuje k ohrožení nutícím dotyčného prchnout a vzbuzuje tak určitou empatii, která u pojmu migrant chybí. Hlavním tématem jsou politická jednání a migrační politika. Téma Život uprchlíků/migrantů je zastoupeno pouze okrajově, zprávy tohoto typu tvoří jen 2, resp. 4 procenta celkového zpravodajství o migraci.

» POLITIZACE:

V období voleb, ať už jde o prezidentské, parlamentní, krajské nebo komunální, počet mediálních zpráv o migraci stoupá a po jejich skončení zpravidla opět upadá. Lze tedy doložit, že migrace je v ČR tématem politického boje, což potvrzují i samotní novináři. Navíc jsou to nejčastěji právě politici, kteří o tomto tématu v médiích promlouvají. Hlas odborníků a samotných migrantů je oproti nim silně upozaděno.

» MIGRACE JAKO ZAHRANIČNÍ TÉMA:

Ve zprávách ČTK o migraci a migrantech výrazně převažují ty zahraniční. Migrace je tak prezentována jako něco, co se děje hlavně mimo Česko. Tištěná i online média v souvislosti s migrací kladou velký důraz na dění ve Středomoří. Naopak na země, odkud migranti a uprchlíci přicházejí, se zpravodajství téměř nezaměřuje a nevěnuje se příčinám migrace a situaci migrantů v zemích původu.

» **NEGATIVIZACE A KRIMINALIZACE:**

Druhým nejčastěji zastoupeným tematickým rámcem ve zpravodajství o migraci jsou „s imigrací související problémy/nepokoje v jiné zemi“. U online médií je to dokonce nejčastější téma.

» **NĚMECKO JAKO „STRAŠÁK“:**

Média věnují velkou pozornost Německu a silně se přitom zaměřují na negativní události. Zpravodajství z Německa zaměřené na migraci je výrazně vychýleno směrem k tématu problémů, nepokojů a kriminality. Život migrantů a uprchlíků v Německu naopak zachycují pouze okrajové.

» **BULVARIZACE:**

Oblibu zpráv z žánru „černé kroniky“ s tematikou migrace vysvětlují někteří novináři tím, že negativní a strach vyvolávající zprávy o migraci jsou čtenářsky atraktivní. Na tyto články se hojně kliká a jsou sdíleny, což je pro média komerčně výhodné.

» **MIGRACE = MUŽI NA CESTĚ:**

Z fotografií, které zobrazují migranty, jich většina zachycuje větší skupiny, kterým jednoznačně dominují muži. Život migrantů po příchodu do cílové země je zobrazován málokdy, jejich situace před příchodem do Evropy téměř vůbec.

» **CHYBĚJÍCÍ PODPORA A REFLEXE:**

Cesty do terénu, školení, vyjasnění terminologie, dostatek času – mnohé z věcí, které by novináři využili pro kvalitní práci na tak komplexním tématu, jakým je migrace, jsou pro ně dostupné jen v omezené míře. V žádném z médií, kde působí námi oslovení novináři, mimoto neprobíhala debata o tom, zda jeho zpravodajství o migraci není v konfliktu s jeho vlastním etickým kodexem.

1. ÚVOD A METODOLOGIE

Migrace z mimoevropských zemí se po roce 2015 stala klíčovým tématem politického a mediálního diskurzu v ČR, počty cizinců z těchto oblastí však v Česku zůstávají velmi nízké¹. Tento paradox vyvolává otázky, proč a jakým způsobem při relativně nízké míře skutečné migrace se toto téma v politickém a mediálním prostoru dlouhodobě objevuje jako zásadní (Jelínková 2018, Kohout 2019, Rusin-Dybalska 2017, Sedláková et al. 2015, Tkaczyk 2017, Tkaczyk et al. 2015).

Pravidelné celounijní šetření Standard Eurobarometr dlouhodobě ukazuje, že v zemích jako je Česko, kde je intenzita kontaktu většinového obyvatelstva s přistěhovalci nízká, panuje nejvíce negativní vnímání migrace ze států mimo EU². Tam, kde vnímání reality neformuje vlastní zkušenost, hrají významnou roli zprostředkované informace. Přestože klasická média s nástupem sociálních sítí ztrácí svůj primát v šíření informací a filtrování relevantních od těch méně významných nebo nepodložených, jsou v získávání povědomí o migraci pro Čechy stále tím nejvýznamnějším zdrojem (MEDIAN pro Člověka v tísni, 2016).

Z této perspektivy je důležité zaměřit se na způsob, jakým je téma migrace ve zpravodajství prezentováno, jaké faktory určují podobu a intenzitu této prezentace a jak jsou zpodobňováni samotní migranti. Hlavní výzkumná otázka tedy zní: Jak byla migrace a její aktéři ve sledovaném období vykreslováni v klíčových českých médiích? Dále se analýza zaměřila na témata migračního zpravodajství, na mluvčí, kteří jsou v něm citováni, místa konání děje a místa původu aktérů migrace. Mimo rámec datového souboru jsme sledovali události, které mají rozhodující vliv na podobu zpravodajství o migraci a také proměny v dlouhodobém charakteru tohoto zpravodajství od roku 2015. Hlavním sledovaným obdobím je rozmezí dvou měsíců před volbami do zastupitelstev obcí a senátními volbami konaných 5. a 6. října 2018, tedy zhruba tři roky poté, co v Evropě vrcholila tzv. uprchlická krize.

Výzkum proběhl technikou obsahové analýzy mediálních sdělení s důrazem na mediální rámce (Brouwer et al. 2017, Iyengar 1994) a mediální reprezentace okrajových skupin. Empirickým předmětem analýzy bylo zpravodajství tří nejčtenějších nebulvárních deníků (MF Dnes, Právo a Lidové noviny) a tří nejčtenějších zpravodajských portálů (novinky.cz, idnes.cz a aktualne.cz). V první fázi (2.1) byl analyzován dlouhodobý průběh agendy v médiích: předmětem analýzy byl výskyt klíčových slov „migrace“, „migrant“ a „uprchlík“ ve zpravodajství v období 2015–2018³. Ve druhém kroku (2.2) se analýza zaměřila na zpravodajství ČTK v období 1. 5. – 31. 8. 2018, neboť ČTK je pro česká média klíčovým zpravodajským zdrojem. Třetí fáze (2.3, 2.4) se podrobně zaměřila na veškeré pokrytí uvedených pojmů ve vybraných médiích v období 5. 8. – 4. 10. 2018, tedy v průběhu období dvou měsíců před volbami do zastupitelstev obcí a senátními volbami v roce 2018,

1 Ministerstvo vnitra ČR: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zprava-o-situaci-v-oblasti-migrace.aspx>

2 Více dílčí zprávy výzkumu veřejného mínění Standard Eurobarometr <http://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD>

3 V rámci pilotního výzkumu byly testovány další sémanticky blízké výrazy (např. cizinec, běženelec), ale význam těchto pojmů se ukázal být příliš úzký nebo příliš široký

kde byl zaznamenán mírný vzestup frekvence výskytu klíčových slov ve srovnání s celoročním průměrem a které je relevantní z hlediska případného společensko-politického dopadu mediálního zpravodajství o migračních tématech.

Analyzováno bylo celkem 321 tištěných článků (87 v MF Dnes, 134 v Právu a 100 v Lidových novinách) a 409 článků z online zdrojů (149 novinky.cz, 127 idnes.cz, 133 aktualne.cz), které obsahovaly zmínku o migrantech. Konečně v posledním kroku (2.5) se analýza zaměřila na doprovodné fotografie v online zpravodajství, které významným způsobem ovlivňují celkové vyznění a dojem z článků celkem 198 fotografií (85 z novinky.cz, 48 z idnes.cz a 65 z aktualne.cz) bylo analyzováno z hlediska svého obsahu a z hlediska sdělení, které komunikují. Data pro analýzu byla získána z mediální databáze Anopress CZ.

Obsahovou kvantitativní analýzu mediálních výstupů, která hledala odpovědi na otázku, jakým způsobem média zobrazují migraci a migranty, doplnily kvalitativní polostrukturované rozhovory s redaktory českých médií. Jejich cílem bylo lepší pochopení toho, proč se tak děje – tedy jak jednotliví novináři a redakce s tématem pracují a jaké mají kapacity a zdroje.

2. VÝSLEDKY

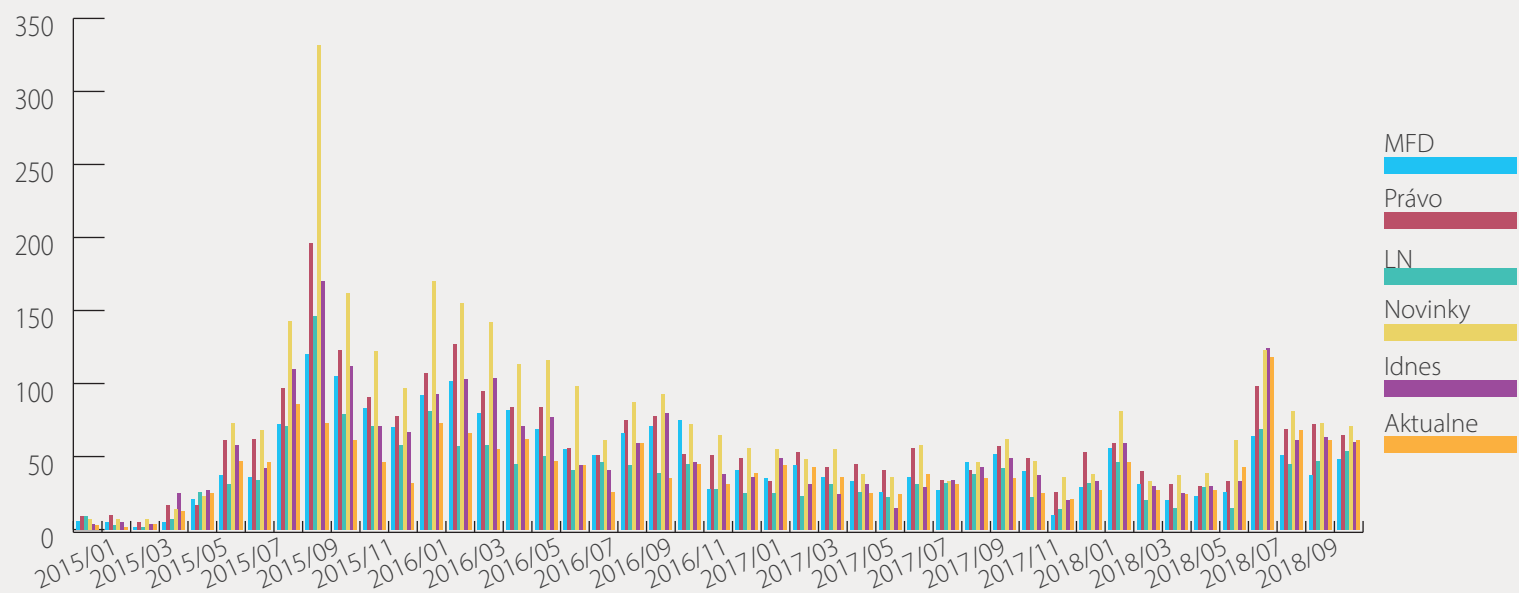
» Dlouhodobý průběh

Migrační agenda se stala prominentní součástí veřejného diskurzu v ČR v roce 2015. Jak ukazují grafy 1-3, v období do dubna 2015 bylo téma migrace ve zpravodajských médiích přítomno zcela marginálně, takzvaná migrační či uprchlická krize roku 2015 jej však nastolila jako dominantní agendu v politickém i veřejném diskurzu (více viz Tkaczyk et al. 2015). Pokrytí tématu vyvrcholilo v září 2015 v souvislosti s úvahami o rozdělení migrantů mezi země EU formou tzv. kvót.

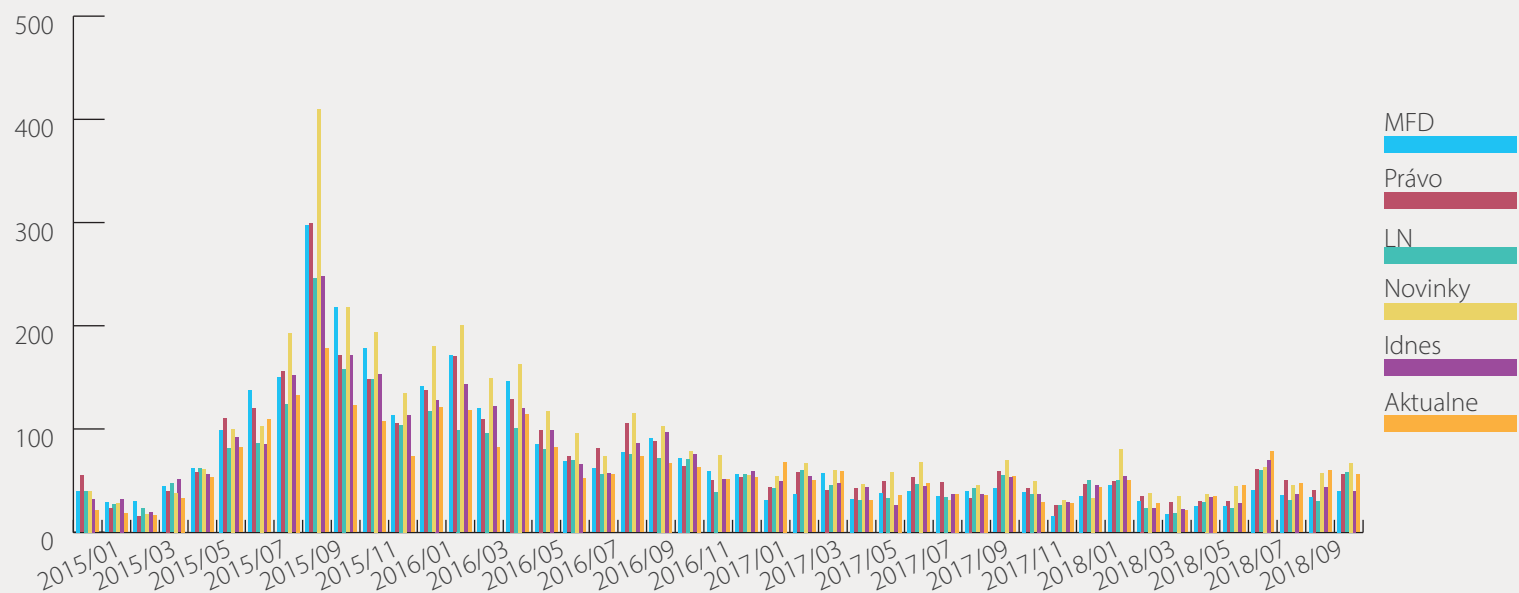
Tři zkoumané termíny – migrace, migrant(i) a uprchlík(ci) – vykazují ve sledovaném období 1.1.2015 – 30. 9. 2018 odlišnou dynamiku. Zatímco počet zmínek o aktérech migrace („migrantech“ a „uprchlících“) jednoznačně graduje v září 2015 a od té doby klesá (viz graf 1 a graf 2), počet zmínek o migraci jako politickém tématu a tématu veřejné diskuse ve sledovaném období několikrát dosahuje úrovně ze září 2015. Tento vývoj poukazuje na obecný trend odosobnění migračního diskurzu v médiích. Zprávy o aktérech migrace se z mediálního diskurzu vytrácí a jsou nahrazovány zprávami o „migraci“ v obecném smyslu.

Graf 3, který ukazuje vývoj užívání termínu „migrace“ v hlavních zpravodajských médiích, zároveň odhaluje hlavní dynamiku spjatou s jeho výskytem: vrcholy křivky korespondují s konáním národních a místních voleb. Jde o krajské a senátní volby 2016 (vrchol 8-9/2016), parlamentní volby 2017 (8-10/2017), prezidentská volba 2018 (1/2018) a volby do zastupitelstev obcí 2018 (9/2018). Po proběhnutí voleb zpravidla sledujeme úpadek zájmu o téma. Lze tedy doložit, že téma migrace se v ČR stalo tématem politického boje. Dalšími významnými vrcholy křivky jsou migrační summit EU a s nimi související politická jednání (2/2016 a 6/2018). Termín „migrace“ obecně citlivěji reaguje na politický vývoj než termíny popisující aktéry migrace.

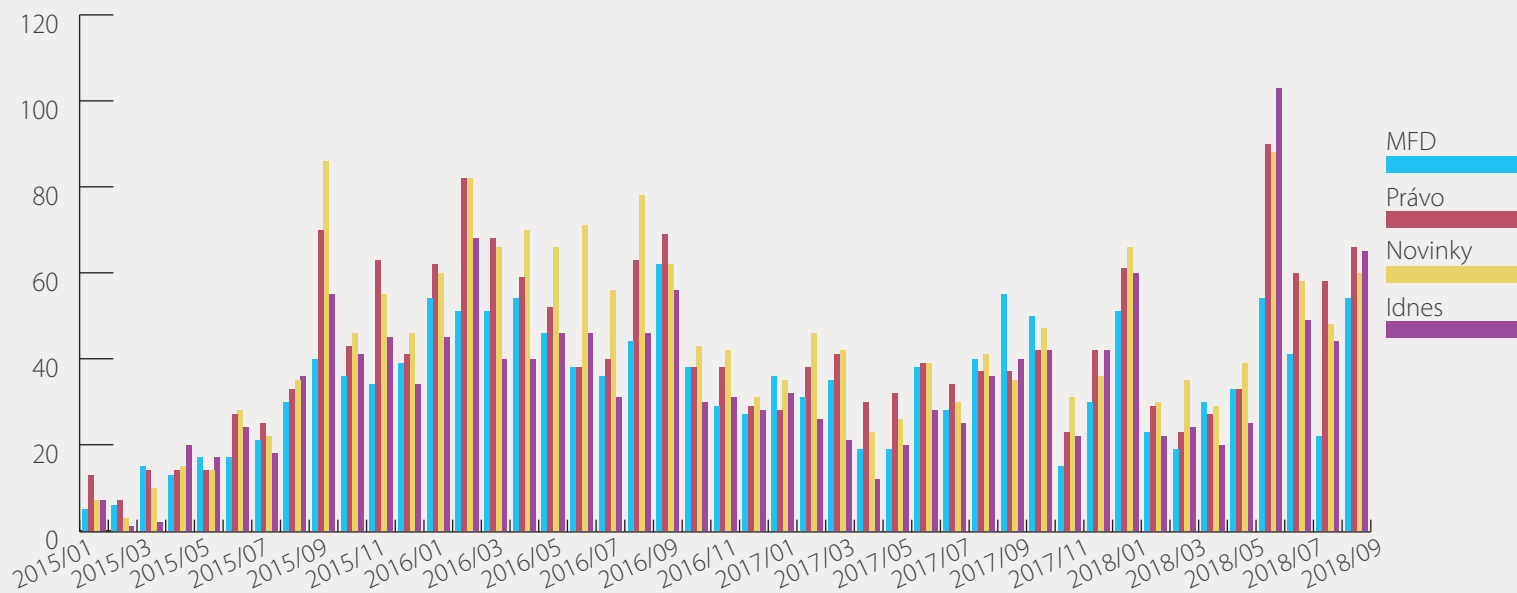
„Zprávy o aktérech migrace se z mediálního diskurzu vytrácí a jsou nahrazovány zprávami o „migraci“ v obecném smyslu.“

Graf 1:
Absolutní počet zmínek o migrantech
v období 1/2015-9/2018

Graf 2:
Absolutní počet zmínek o uprchlících
v období 1/2015-9/2018

Graf 3:
Absolutní počet zmínek o migraci
v období 1/2015-9/2018

Nad rámec uvedeného pozorujeme ve zkoumaném období proměnu diskurzu ve vztahu k aktérům migrace: termín „uprchlík“, který byl v roce 2015 běžným označením aktéra migrace (srv. termín „uprchlická krize“) je postupně upozadován, a jak ukazuje graf 2, je nahrazován slovem „migrant“, které již ve druhé polovině roku 2018 převládá. Ale zároveň dochází k celkovému poklesu výskytu obou termínů na polovinu hodnot roku 2015. Tento vývoj je třeba přičíst zmíněnému odosobnění diskurzu, ale také k proměně povahy migrace od roku 2015 a také k možné ztrátě empatie, která byla ve zpravodajském diskurzu roku 2015 přítomna – byť marginálně – v souvislosti s válečným konfliktem v Sýrii (Tkaczyk et al. 2015): zatímco termín „uprchlík“ odkazuje k výchozí situaci ohrožení (před níž dotyčný prchá), ve slově „migrant“ tento empatický moment chybí.

» Zpravodajství ČTK v létě 2018

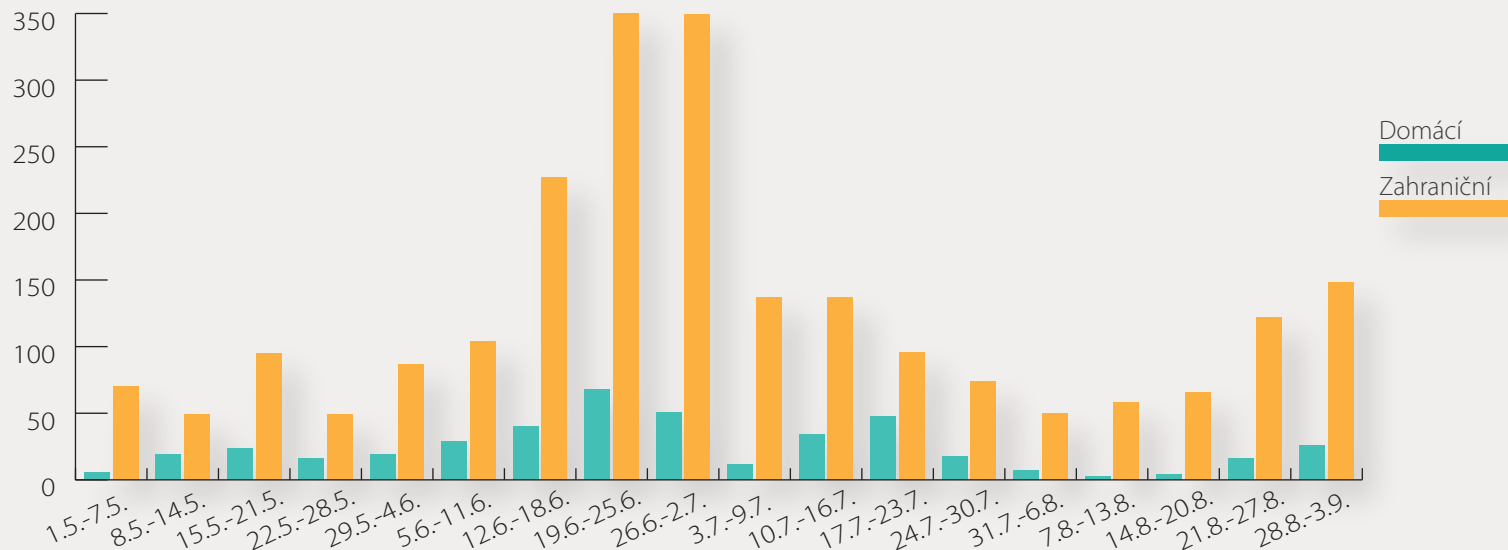
Výzkum pokrytí hlavních zpravodajských médií byl doplněn krátkodobým vhladem do zpravodajství ČTK, které pro řadu českých médií slouží jako klíčový zdroj informací. Data byla sesbírána za období 1. 5. 2018 – 31. 8. 2018, neboť (a) jde o nedávné období, (b) jde o letní období, kdy výskyt agendy v médiích pravidelně narůstá a (c) jde o období, které zahrnuje jeden z vrcholů křivky v grafu 3: zasedání Evropské rady v Bruselu 28.-29.6.2018. Tato událost, spolu s prohlášením premiéra A. Babiše v souvislosti s italskou migrační politikou

(konec srpna 2018)⁴, je také hlavním strukturujícím prvkem průběhu v grafu 4. Jak bylo uvedeno výše, v grafu opět převládá termín „migrace“ nad termíny, které popisují aktéry migrace, což dále dokládá posun od pokrytí migrace jako aktivity konkrétních osob (migrantů) k pokrytí migrace jako tématu politických jednání.

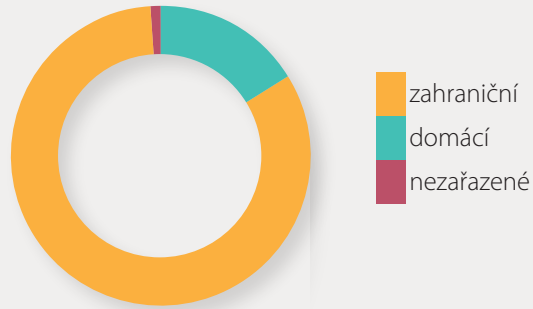
Data ČTK lze dále třídit podle toho, zda jsou tematicky orientována na domácí či na zahraniční zpravodajství. Ve zkoumaném období lze konstatovat jednoznačnou dominanci zpravodajství zahraničního. Velká většina zpráv, které jsou v databázi ČTK kódovány jako „domácí“ se navíc ve skutečnosti týká domácího pokrytí zahraničních událostí (například vyjádření domácích politiků k situaci lodí s uprchlíky ve Středozemním moři). To platí i v týdnu 17.7.-23.7., kdy podíl domácího zpravodajství dosahuje relativně nejvyšších hodnot (25% výskytu termínu Migranti – viz graf 4 – a 27% výskytu termínu Migrace). Ve všech ostatních týdnech je rovnováha nakloněna více ve prospěch zahraničního zpravodajství, které je tudíž v rámci mediálního pokrytí agendy dominantní, jak ukazuje graf 5.

„Ve zprávách ČTK o migraci a migrantech výrazně převažují ty zahraniční. Migrace je tak něčím, co se děje hlavně mimo Česko.“

Graf 4: Podíl domácího a zahraničního zpravodajství o migrantech podle ČTK (1.5.-31.8.2018)

4 Andrej Babiš při jednání s italským premiérem představil svůj návrh celoevropského řešení migrace, viz například: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/481801-babis-v-rime-odmitl-migranty-citoval-pri-tom-komenskeho.html>

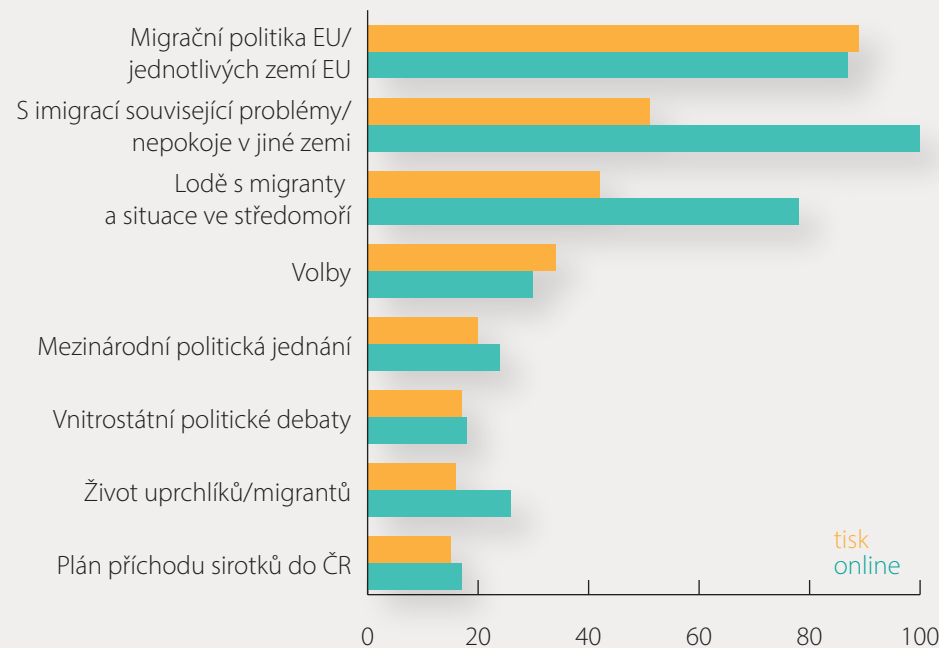
Graf 5:
Zařazení témat migrace dle domácí/
zahraniční rubriky u zpráv ČTK
(1.5.-31.8.2018)

» **Období posledních dvou měsíců před volbami 2018**

Období dvou měsíců před volbami do zastupitelstev obcí a volbami do senátu připadá na rozmezí 5. 8. - 4. 10. 2018. V tomto období ve sledovaných tištěných médiích vyšlo celkem 321 relevantních textů a v online médiích celkem 409. V obou případech jde především o zprávy: zprávy představují 61% tištěných výstupů (mimo to obsahuje výzkumný soubor tištěných médií ještě 26% komentářů a 6% rozhovorů) a dokonce 87% online výstupů (6% komentáře, 5% rozhovory).

Oba výzkumné soubory byly kódovány s cílem identifikovat hlavní témata příspěvků. Identifikovaná témata byla ve druhém kroku sloučena do osmi základních okruhů témat, jejichž absolutní četnosti ve vzorku shrnuje graf 6:

Rozložení témat zrcadlí dvojí zaměření mediálního diskurzu: na jedné straně jde o politická jednání a o opatření migrační politiky, tedy témata, která dokládají odosobnění diskurzu o migraci. Na straně druhé jde o relativně konkrétní události (jednotlivé lodě s migranty, jednotlivé incidenty v zahraničí, zejména v Německu), které se však bezprostředně nedotýkají ČR. Téma „život uprchlíků/migrantů“ je v souboru zastoupeno spíše marginálně. Plán příchodu 50 syrských sirotků do ČR, který je z hlediska celkové migrační politiky de facto bezvýznamný, získal relativně velký mediální ohlas, neboť šlo o ojedinělou – byť nakonec neuskutečněnou – možnost organizovaného příchodu mimoevropských žadatelů o azyl do ČR.

Téma „život uprchlíků / migrantů“ je v souboru zastoupeno spíše marginálně.

Graf 6:
Četnost temat. celků v analyzovaném vzorku
(5. 8. - 4. 10. 2018)

Pozn.: z důvodu nízké četnosti daného tématu nebylo 66 článků zařazeno do tematických celků

Obdobným způsobem byla kódována přítomnost mluvčích v textech: tedy struktura toho, komu byla poskytnuta příležitost se ve zpravodajství k tématu migrace vyjádřit. Zde bylo identifikováno 10 kategorií mluvčích, jejichž absolutní četnosti shrnuje tabulka 1:

PRINT		ONLINE	
<i>Skupina mluvčích</i>	<i>N</i>	<i>Skupina mluvčích</i>	<i>N</i>
Politik zahraniční	74	Politik zahraniční	116
Politik domácí	54	Politik domácí	73
Expert	16	Zástupce NGO	31
Představitel protiimigrační strany z ČR	13	Úředník	24
Úředník	12	Příslušník silových složek	18
Příslušník silových složek	12	Expert	13
"Obyčejný člověk"	8	"Obyčejný člověk"	13
Duchovní	4	Představitel protiimigrační strany z ČR	9
Zástupce NGO	4	Migrant	8
Migrant	1	Duchovní	4

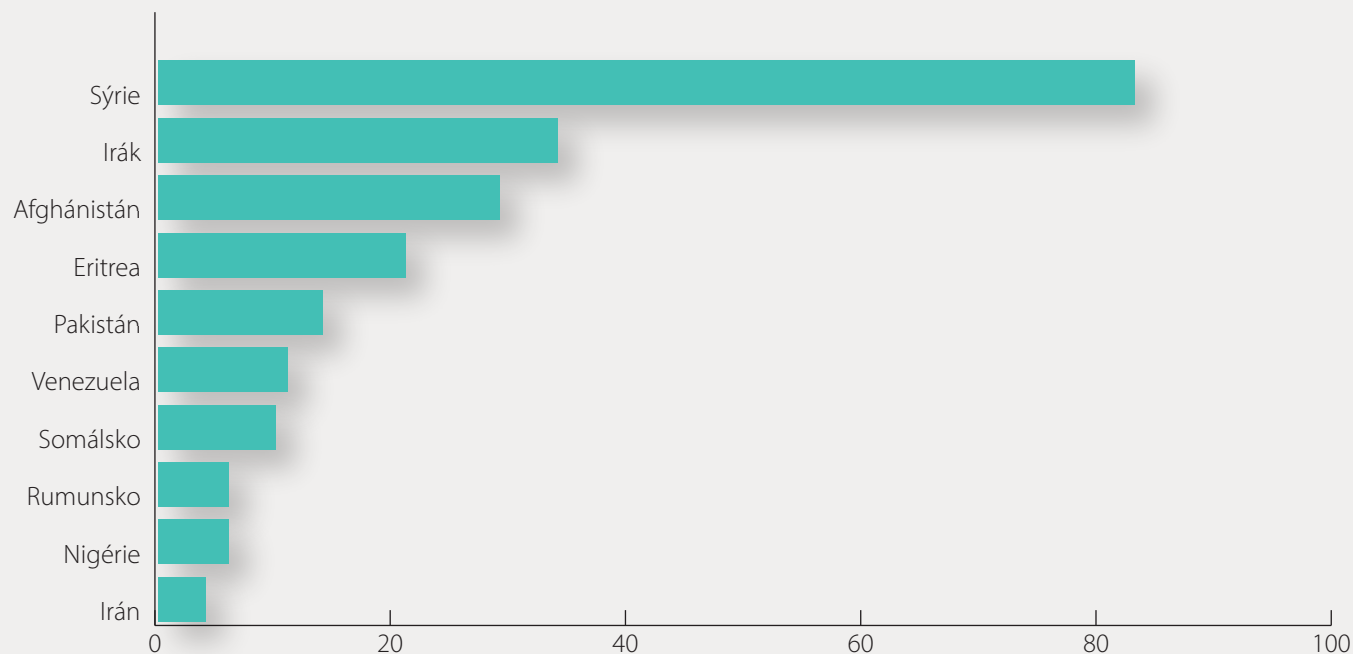
Z tabulky plyne potvrzení toho, co bylo uvedeno výše, například o vztahu pokrytí migrace a voleb: migrace je vnímána jako výsostně politické téma a legitimita, která opravňuje k vyjadřování se k tomuto tématu v médiích, je legitimitou politickou. Experti, zástupci NGO a další mluvčí, kteří jsou potenciálně schopni se k tématu kvalifikovaně vyjádřit, jsou v diskurzu upozaděni. Zcela marginální prostor potom v médiích dostávají migranti samotní.

Tabulka 1:
Základní skupiny mluvčích v analyzovaném období
(5.8.-4.10.2018; print a online; n=730)

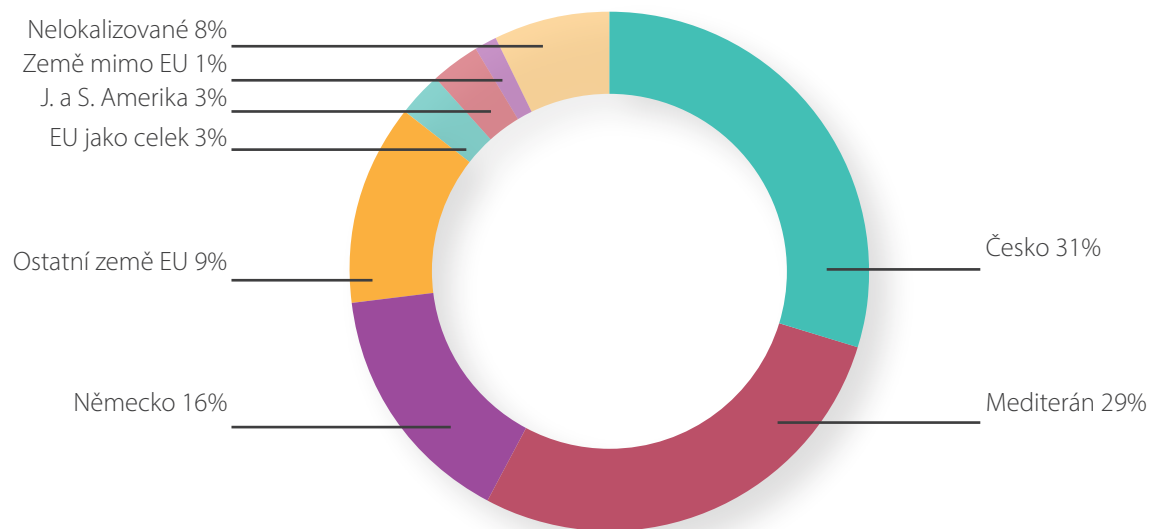
Pozn.: Termínem „Protiimigrační strany“ označujeme strany, jejichž rétorika a jejichž legitimita jsou do velké míry postaveny na zjednodušeném vykreslování rizik spojených s migrací. V ČR je z tohoto hlediska nejvýznamnější protiimigrační stranou strana SPD.

Přestože se zpravodajství o migraci v drtivé většině případů týká žadatelů o azyl nebo osob, které již azyl získaly, samotná problematika azylu byla tematizována v 18% příspěvků v tisku (21% online). Problematika kriminality byla zmíněna ve 25% tištěných příspěvků a 22% příspěvků online.

22% tištěných příspěvků a 33% příspěvků online zmiňovalo konkrétní cizince-migranty či jejich konkrétní skupiny. Jak ukazuje graf 7, z hlediska národností šlo jednoznačně nejvíce o Syřany (33% tisk, 28% online), dále o migranty původem z Iráku (13% tisk, 12% online) a Afghánistánu (13% tisk, 9% online). Mezi další častěji zastoupené země patří Eritrea (4% tisk, 9% online), jejíž občané tvořili velkou část pasažérů na lodích operujících ve Středoziemním moři, a Pákistán (3% tisk, 6% online).

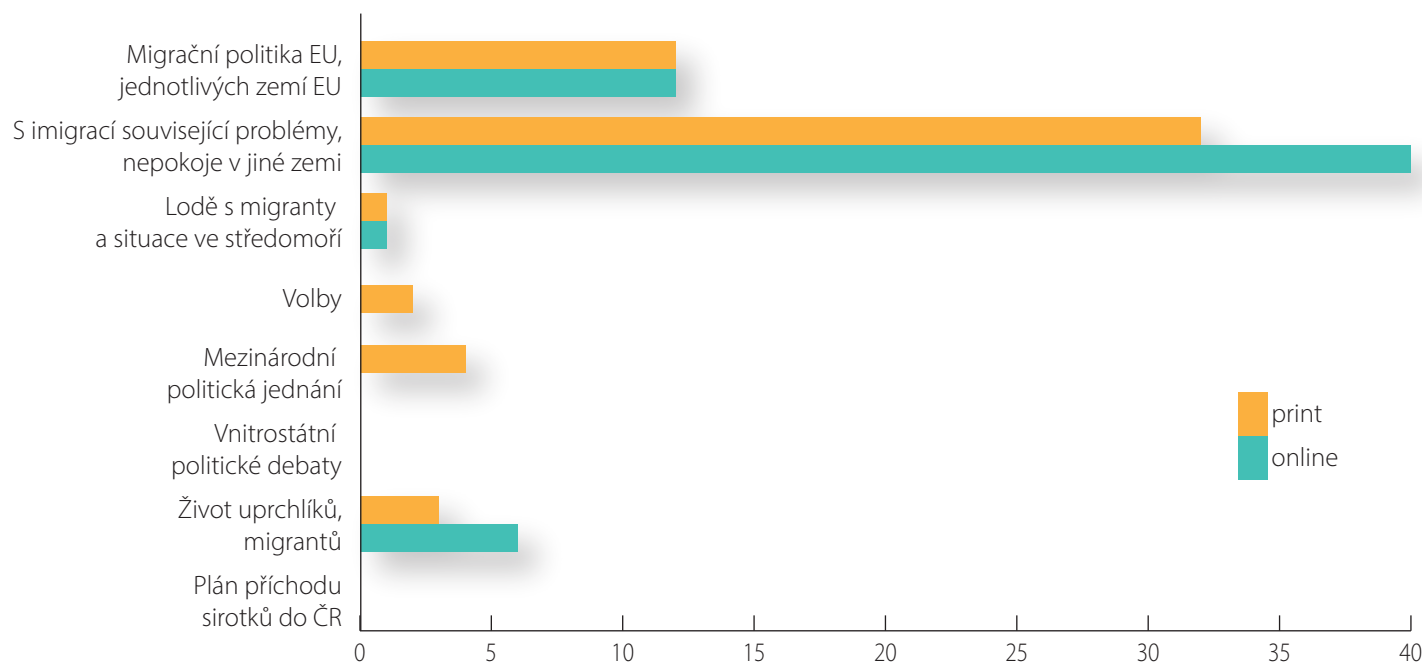

Graf 7:
Četnost výskytu zmínek o konkrétní národnosti migranta

Graf 8:
Země/regiony, kterých se mediální sdělení týká (5. 8. - 4. 10. 2018)

Pozn.: Mediterán (Itálie, Španělsko, Řecko, Malta, Turecko, Maroko, Libye); ostatní země EU (Rakousko, Maďarsko, Slovensko, Spojené království); J a S Amerika (USA, Venezuela, Brazílie); země mimo EU (Rusko, Bosna a Hercegovina)

Graf 9:
Četnost tematických celků v analyzovaném vzorku spojených s Německem (5. 8. - 4. 10. 2018)

Podstatným aspektem mediálního diskurzu je také to, ve které zemi se popisovaný děj odehrává, respektive které země se v první řadě týká. Výsledky formou absolutních četností popisuje graf 8.

Mimo ČR jsou zde uvedeny především středomořské země, kterých se migrace bezprostředně dotýká a země, které zaujímají vyhraněné postoje v oblasti migrační politiky (Maďarsko). Významná je velká pozornost věnovaná Německu: při třídění druhého stupně vychází najevo, že 59% (tisk), respektive 68% (online) zpráv o Německu tematicky spadá do okruhu „S imigrací související problémy/nepokoje v jiné zemi“, což je výrazně vyšší podíl než v případě celého vzorku. Zpravodajství z Německa je tak poměrně jednoznačně negativně zaměřené. Neutrální téma „život migrantů“ je, pro srovnání, zastoupeno podílem 6% (tisk), resp. 10% (online) – viz graf 9.

Tato skutečnost je ještě viditelnější při podrobnější analýze zmínek o kriminalitě: zatímco mezi všemi zprávami představují zprávy z Německa 18% (tisk), respektive 15% (online), mezi zprávami, které zmiňují téma kriminality, tvoří zprávy z Německa 43% (tisk), respektive 37% (online). Lze tedy obecně říci, že zpravodajství z Německa zaměřené na migraci je výrazně vychýleno směrem k tématu problémů, nepokojů a kriminality.

» Zprávy o životě migrantů

Pro potřeby další analýzy jsme ve vzorku hledali texty, které se zaměřují specificky na život migrantů a umožňují čtenářům vhled do jejich osobní situace. Pro identifikaci textů jsme použili koncept „Human Interest Frame“ (HIF), tedy soubor kritérií, jehož prostřednictvím takové zprávy identifikují Semetko a Valkenburg (2000). Z pěti kritérií jsme vybrali tři normativně neutrální:

- Obsahuje zpráva konkrétní lidský osud, dává problému „tvář“?

- Klade zpráva důraz na to, jak jsou problémem zasaženi konkrétní jedinci a skupiny?

- Zaměřuje se zpráva na osobní, soukromý život aktérů?

(dle Semetko a Valkenburg 2000: 95)

Výsledky ukázaly, že počet textů, které tato kritéria naplňují, je ve sledovaných médiích zcela minimální. Z textů v tištěných médiích tato kritéria splňovalo 6 případů (necelá 2%) a z online textů 16 (necelá 4%). Marginalita HIF je dalším dokladem odosobněné povahy mediálního diskurzu o migrantech.

» Zpravodajské fotografie

Doprovodné fotografie jsou klíčovou součástí zpravodajského sdělení, ať jako nástroj jeho rámování nebo jako způsob přenosu emocionálních či normativních obsahů (Sztompka 2007). Pro analýzu fotografií bylo zvoleno online zpravodajství serverů aktualne.cz, idnes.cz a novinky.cz, neboť v online zpravodajství hrají zpravodajské fotografie větší roli než ve zpravodajství tištěném⁵. Z celkového počtu 198 analyzovaných fotografií jich byla většina převzata z agenturních zdrojů, zejména z agentury Reuters (63%) a z agentur ČTK a AP.

Z fotografií, které zobrazovaly migranty, jich většina zobrazuje větší skupiny, přičemž na fotografiích jednoznačně převládají muži – viz tabulka 2. S ohledem na skutečnost, že média běžně neinformují o demografickém složení migračních proudů, hraje toto zobrazování klíčovou roli při předávání informace o tom, kdo do Evropy přichází: v tomto případě větší skupiny mužů.

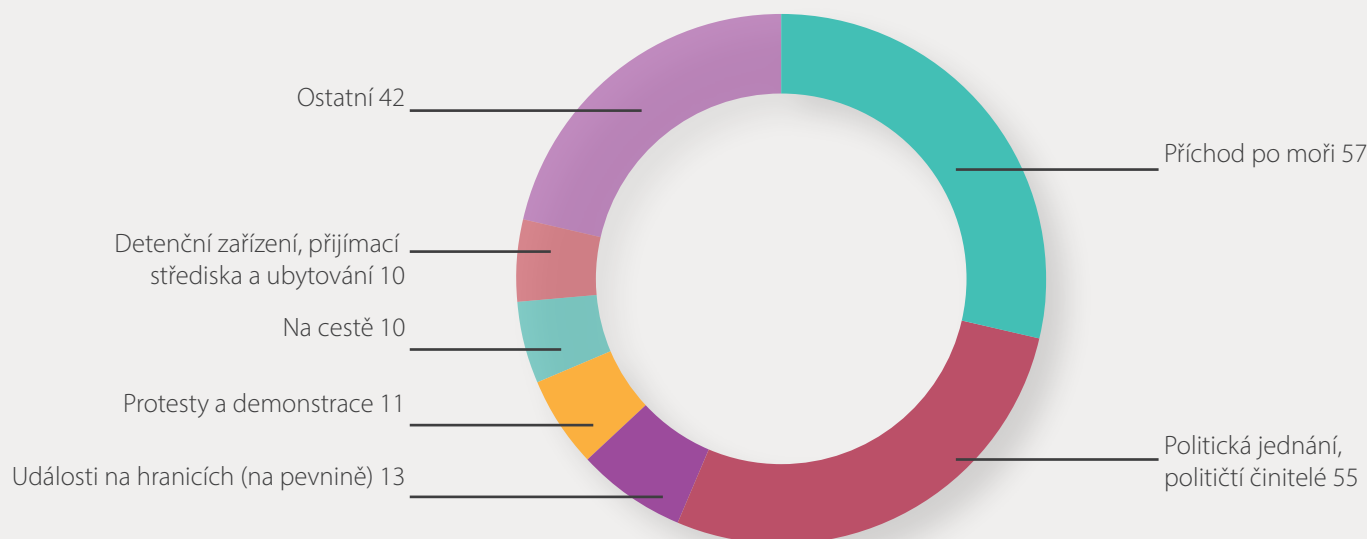
5 Pouze malé procento tištěných zpráv je doprovázeno fotografií (na rozdíl od online zpráv, kde je fotografie přiřazena k většině článků). Fotografie u online zpráv jsou navíc součástí náhledu při jejich sdílení na online sociálních sítích, což dále podtrhuje jejich důležitost.

„Z fotografií, které zobrazovaly migranty, jich většina zobrazuje větší skupiny, přičemž na fotografiích jednoznačně převládají muži. S ohledem na skutečnost, že média běžně neinformují o demografickém složení migračních proudů, hraje toto zobrazování klíčovou roli při předávání informace o tom, kdo do Evropy přichází: v tomto případě větší skupiny mužů.“

Počet osob	abs.	podíl (%)	Podle pohlaví	abs.	podíl (%)
Jedinec	13	12,6	Muž/muži	51	48,6
Skupina 2–3	16	15,5	Žena/ženy	3	2,9
Skupina 4–15	24	23,3	Dítě/děti	4	3,8
Skupina 15 +	45	43,7	Převaha mužů	16	15,2
Nelze určit	5	4,9	Převaha žen	4	3,8
			Převaha dětí	4	3,8
			Nelze určit	23	21,9
Celkem	103	100	Celkem	105	100

Tabulka 2:
Zobrazení migrantů podle počtu
a pohlaví
(5. 8. - 4. 10. 2018)

Z hlediska kompozice a typu záběru jsou ve vzorku všechny typy zastoupeny spíše rovnoměrně. 32% fotografií zachycuje celek nebo velký celek, 27% fotografií zachycuje polocelky a tzv. americké plány a zbývajících 40% zachycuje polodetaily, detaily a velké detaily. Kromě migrantů samotných jsou na analyzovaných fotografiích nejčastěji přítomni političtí činitelé (29% všech fotografií), záchranáři a zdravotnický personál (12% všech fotografií) a příslušníci bezpečnostních složek (10% všech fotografií).

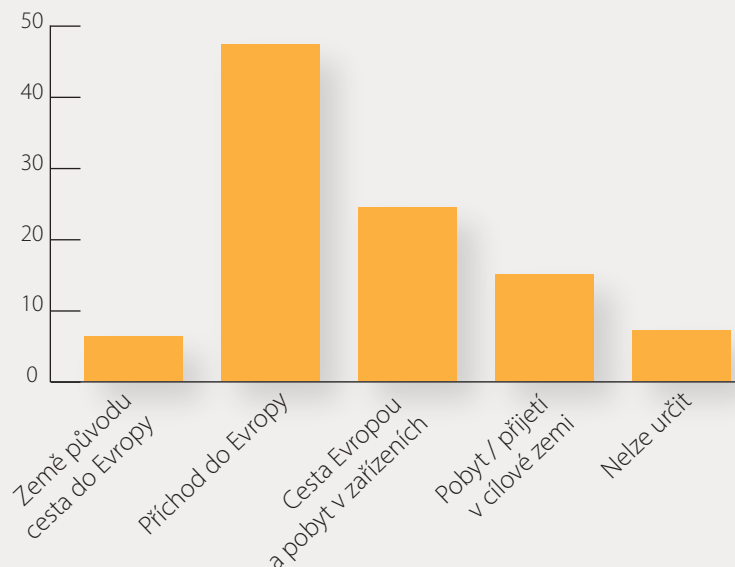
Graf 10:
Témata fotografií v online
zpravodajství
(5. 8. - 4. 10. 2018)

Mezi tématy, která jsou na fotografiích zachycena, převažují záběry příchodu migrantů po moři (29%) a záběry politických činitelů a politických jednání (28%). V případě příchodu po moři jde o jednoznačně identifikovatelnou událost (v rámci „cesty“ migrantů), která je pro čtenáře srozumitelnější, než následné pobyty v detenčních a přijímacích zařízeních, azylová řízení atd. Další témata jsou zobrazena v grafu 10 výše.

Z hlediska fází migračního procesu žadatelů o azyl do Evropy je největší obrazový důraz kladen na moment jejich příchodu – viz graf 11:

Vedle momentu příchodu jsou často zobrazovány úseky cesty Evropou, zejména pobyt v různých zařízeních. Život migrantů po příchodu do cílové země je zobrazován pouze okrajově a život před příchodem do Evropy téměř vůbec: v tomto posledním faktoru se patrně snoubí mediální nezáměr o příčiny migrace v místě původu (viz též Tkaczyk et al. 2015) s faktory dostupnosti – tedy, že je snazší získat fotografii z Evropy než z místa původu.

V 89% případů lze konstatovat významovou shodu mezi titulkem článku a vybranou fotografií: fotografie tedy ve velké většině odpovídaly tématům článku.

Graf 11: Zobrazované fáze migračního procesu, (5. 8. - 4. 10. 2018)

» Výzkumné rozhovory s novináři

Cílem výzkumných rozhovorů bylo lépe porozumět tomu, jak a proč dochází k mediálnímu zobrazování tématu migrace právě tím způsobem, který je popsán v předchozích podkapitolách. Jak k migračním námětům přistupují samotní novináři a proč je v rámci široké problematiky migrace zajímaví určité aspekty více a jiné méně či vůbec? Jak si migrační téma získá pozornost redaktorů – co je zajímavé pro ně samotné, co pro jejich redakci a proč? Jak vznikají titulky, kdo vybírá ilustrační fotografie? Proč různá média, nebo i různí redaktoři v jednom médiu, tutéž skupinu lidí označují jednou jako uprchlíky a jindy jako migranty? A konečně, za jakých podmínek vznikají mediální výstupy: mají na ně redaktoři dost času, mohou se v tématu vzdělávat a musí čelit nenávisným projevům?

V rámci výzkumu proběhlo v období od února do června 2019 šest polostrukturovaných rozhovorů s redaktorkami a redaktory českých médií, kteří se tématu migrace věnují. Oslovení novinářů reprezentovali různé typy médií (tištěné deníky, tištěné týdeníky, online, TV, rozhlas), domácí i zahraniční rubriky, soukromá i veřejnoprávní média. Do výzkumu byla zahrnuta pouze média hlavního proudu, neúčastnili se jej redaktori z bulvárních ani antisystémových médií⁶. Všechny rozhovory proběhly osobně a byly dodatečně anonymizované.

Výpovědi novinářů poskytují ojedinělý pohled za oponu redakčního provozu a umožňují lépe porozumět společným rysům i rozdílům v přístupu jednotlivých redaktorů i jejich redakcí k migrační tematice. Zároveň dávají tvůrcům mediálního obsahu možnost se k tématu sami vyjádřit a dát jim hlas nad rámec jejich výstupů.

Tisk - deník	1
Tisk - týdeník	1
Online	2
Rádio	1
TV	1
Domácí redakce	Zahraniční redakce
4	2

Tabulka 3:
Respondentky a respondenti
výzkumných rozhovorů s novináři

realizace výzkumu: únor – červen 2019

Pozn.: Většina respondentů měla i předchozí zkušenosti z jiných médií a typů redakcí, které v rozhovorech částečně reflektovali.

• **Vztah novinářů k tématu**

Oslovení redaktori byli přístupní nabídce setkání a účasti v rozhovoru, většina z nich si však přála zůstat anonymní. S výjimkou jednoho respondenta, který byl silně kritický vůči přístupu redakce, v které působí, převažoval souhlasný postoj k práci daného média a přesvědčení, že jeho přístup k tématu migrace je veskrze vyvážený a založený na faktech. Zároveň však redaktori kriticky zmiňovali určité dílčí problémy či nedostatky.

Ve všech rozhovorech se potvrdila silná asociace tématu migrace pouze s jedním jejím projevem - tedy s tzv. migrační krizí let 2015 a 2016 a jejími dopady, potažmo žadateli o azyl z Blízkého Východu a Afriky. Tento fenomén se přitom Česka reálně dotkl jen okrajově: zatímco regulérních migrantů žije v ČR přibližně 5 procent⁷, držitelé mezinárodní ochrany tvoří pouze 0,03 procenta populace⁸. Různé formy regulérní migrace, např. pracovní, studijní nebo rodinnou, respondenti sami od sebe netematizovali. Když byli na

6 NFNZ: Mapa médií <http://www.mapamedii.cz/mapa/typologie/index.php>

7 ČSÚ, 2018 https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr

8 Žadatelé o azyl a držitelé mezinárodní ochrany v Česku, Člověk v tísni 2017 <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/875/file/report-cz-cz-v8.pdf>

„Život migrantů po příchodu do cílové země je zobrazován pouze okrajově a život před příchodem do Evropy téměř vůbec.“

jiné formy migrace přímo dotázání, označili je za zpravodajsky méně atraktivní či relevantní. Tento přístup popsal redaktor z tištěného deníku následovně: *“Samozřejmě, třeba o Vietnamcích se u nás také píše, tedy spíš dříve se psalo. Teď to téma úplně není. Už to dneska nikoho nevzrušuje, je to něco, na co si lidé zvykli, není to momentálně téma, které by hýbalo českou kotlinou, co se týká zájmu čtenářů.”*

Až na dva respondenty všichni uvedli, že se tématem začali coby novináři zabývat intenzivněji, resp. vůbec, až od roku 2015, tedy od počátku tzv. uprchlické krize. Rozhovory shodně ukazují, že do té doby migrace až na výjimky nebyla mediálním tématem, pokud redaktor sám téma aktivně nepřinesl. Respondent působící v týdeníku to popsal následujícím způsobem: *“Když plánovali v redakci některé reportáže, kolem roku 2013, tak člověk musel často někomu na poradě vysvětlit, proč se nás to téma dotýká. (...) Měl jsem pocit, že to nikoho nezajímá.”* Redaktorka, která má s tématem dlouhodobější zkušenost, vnímá změnu nejen v rovině atraktivity tématu z pohledu čtenářů, ale i předjímání možných silně kritických reakcí na článek či reportáž s migrační tematikou: *“Přijde mi, že je to teď trochu v defenzivě. Člověk si to vnitřně rámuje, očekává reakce, které na to přijdou. (...) Má to pozitivní efekt, že mnohem míň do toho pouštím emoce - co není podložené faktograficky, tak to nepustím, protože vím, že mohu být chycena za to, že je to můj subjektivní názor. Člověk je konstantně připraven na to obhajovat tohle téma, to dříve určitě nebylo.”*

Většina respondentů - novinářů, kteří s tématem pracují - ho vnímá jako společensky relevantní, důležité a pro ně osobně zajímavé. V rozhovorech zaznívaly výroky jako *“Baví mě o tom psát, je to super složitá a sám nevím, jak se o tom bude psát za 10 let, kam ta debata směřuje. Ale je mi jasné, že to je téma,*

co tu bude dlouho,” nebo *“Určující téma naší doby”*. Jedna respondentka uvedla, že ji zajímá *“ukazovat příběhy lidí, jaké vážně jsou a jaká je skutečná situace”*. Pouze jeden z respondentů by naopak o tématu raději nepsal, kdyby měl na vybranou: *“Už se mi to téma zajídá, je toho hodně. Sám už si to teď nevyberu. (...) Když se píše o migrantech, má to nejvíc komentářů. Nejvíc to téma rezonuje. Kdežto jiná témata nikoho tolik nezajímají – třeba daňové ráje. (...) Samozřejmě to, jak to politika přexponovala, tak to tomu taky pomáhá. Já se snažím před tím spíše utíkat.”*

V rozhovorech jsme také zjišťovali, jaké zdroje novináři při rešerších často používají a považují je za relevantní. V odpovědích zaznívaly nejčastěji zpravodajské agentury, např. ČTK, dále Ministerstvo vnitra, Sněmovna, UNHCR, nevládní organizace pracující s migranty. Pokud jde o aktivně oslovené osoby a instituce, sdělila respondentka z online média: *“Platí v tom novinářské hodnoty. Premiér a ministr vnitra, ty oslovím první. Do jisté míry je to relevantní, oni jsou v tom resortu, co má rozhodovací pravomoc. A pak pragmatičnost je v tom, kdo člověku zvedne telefon. Nějací odborníci, ten okruh si vytvořím a můžu se snažit o rozšiřování informací. Pokud není hodně času na článek, není ani čas hledat někoho nového.”*

Nikdo z novinářů aktivně nezmínil jako zdroj samotné migranty. Když byli dotázáni, zda je oslovují, většina z nich zmínila, že v rámci přípravy článků a reportáží několikrát s migranty mluvila. Nebylo ale příliš snadné s nimi přijít do kontaktu – respondenty z řad migrantů většinou nacházeli přes doporučení.

„...třeba o Vietnamcích se u nás také píše, tedy spíš dříve se psalo. Teď to téma úplně není. Už to dneska nikoho nevzrušuje...”

- **Redakční přístup k tématu**

Na otázku, zda téma přináší spíše sami, nebo k nim přichází od editorů, u pěti z šesti respondentů převažovala vlastní iniciativa - migrační téma sami navrhli a poté si ho museli "obhájit" v rámci redakce. Jestli se jim podařilo získat souhlas s jeho zpracováním pak záleželo m.j. na jejich postavení a míře svobody v rámci redakce. V jedné z redakcí (TV) se o tématu a jeho prezentaci živě diskutovalo: "I v roce 2015 jsme o tom hodně diskutovali s celým týmem. A s vedením jsme se shodli, že je to pro všechny nová situace a tak přemýšlí všichni, jak to psát, abychom 'nesluníčkařili' a napsali to dobře. Takže opravdu každá reportáž byla, že jsme s těmi tématy přišli a bavili se, jak to udělat. Ale nikdy nám neřekli 'ne, takhle to neuděláte.' (...) Všechna témata vycházela z nás."

Někteří respondenti se o svých **redakcích a jejich přístupu k tématu vyjadřovali kriticky**, např. respondentka z veřejnoprávního média: "Projevovala se velká neznalost tématu, do teď. Neznalost pojmů, míchají se uprchlíci s nelegálními migranty, problematika Ženevské úmluvy... jakmile se to řekne, tak odpovědí je národní bezpečnost, je tam velmi úzký manévrovací prostor." Jiný respondent z online média kritizoval silně komerční optiku, s kterou jeho redakce k tématu přistupuje: "Když už o tom píšou, tak je to spíš něco, co mi zadají editoři. A ti mi dají krimošky. Jako Syřan zabil, okradl, znásilnil. Zájem je prostě o to, co se bude číst, co ty lidi nejvíc zvedne ze židle. Taky píšeme prostě pro čtenářskou obec, kterou známe, tak píšeme, co oni chtějí slyšet. (...) Je opravdu to velmi čtené, tyhle ty 'krimi senzace'. Oni sledují, kolik lidí o tom diskutuje, dokonce i kam lidi dočtou. Všechno se měří. Ten ekonomický přístup to velmi pokrívuje. A blbě je, že ti lidé mají finanční motivaci – za nejčtenější článek jsou příplatky."

Kromě čtenosti respondenti uváděli, že se jim a jejich kolegům v redakci dostalo ocenění za články, které nabídlý netradiční úhel pohledu na věc - například to, jak se úřady v jiných státech snaží zvládnout integraci, proč některé země zavádějí restriktivnější opatření nebo osobní příběhy migrantů žijících v Česku. Redaktorka online média to vyjádřila následovně: "Je několik cest. Třeba že má v článku sobě nějakou kontroverzi, halál porážka, obřízka, na první dobrou to vzbudí kontroverzi. To moc nedělám. (...) Nebo i přes osobní příběhy, větší reportáž, hluboký lidský příběh, na to editoři slyší." **V rozhovorech byl patrný rozdíl mezi respondenty z komerčních a veřejnoprávních médií:** zatímco redaktori komerčních médií ve většině zmiňovali větší či menší tlak na čtenost, který vede k upřednostňování skandálnějších témat a kontroverzi, novináři z veřejnoprávních médií měli podle vlastních slov větší volnost zpracovávat pestřejší okruh migračních námětů, nehledě na to, jestli jsou komerčně atraktivní.

Většina respondentů zaznamenala, že frekvence tématu migrace stoupá v souvislosti s politickými jednáními, jako jsou například evropské summity, výroky politiků nebo před volbami. Redaktor tištěného deníku to shrnul slovy "Agendu nastolují jak média, tak politici, je to trochu v kruhu." Redaktorka z rozhlasového média si vzpomněla na dobu, kdy propojení tématu migrace s politikou v podstatě neexistovalo: "Dělali jsme jednou kdysi příspěvek na téma "migrace jako politické téma", ale nebylo opravdu o čem mluvit." Několik účastníků mělo naopak dojem, že oproti období tzv. migrační krize zájem o téma coby politický problém dlouhodobě klesá.

Respondenti byli dotázáni také na používání pojmů jako migrant a uprchlík a jestli, případně podle jakých kritérií, mezi nimi rozlišují. Pět ze

"Když už o tom píšou, tak je to spíš něco, co mi zadají editoři. A ti mi dají krimošky. Jako Syřan zabil, okradl, znásilnil. Zájem je prostě o to, co se bude číst, co ty lidi nejvíc zvedne ze židle..."

šesti redaktorů uvedlo, že v rámci jejich redakce se oba výrazy používají více méně jako synonyma, o jejich používání v souladu s jejich legální definicí neprobíhá žádná debata. Redaktor z tištěného deníku uvedl: *“Je dobré to rozlišovat, ale bohužel se někdy stane, že člověk píše migrant a běženec a myslí to samé. I u nás v redakci se to stane, používá se to jako synonymum. (...) Já samozřejmě vím, jaký je rozdíl, ale nepamatuji si, že by u nás v redakci o tom padlo slovo.”* Redaktorka veřejnoprávního média popsala opačný případ - její médium má zpracované definice těchto pojmů, které se rozesílají redaktorům připravujícím reportáž na dané téma, aby používali správnou terminologii. Redaktorka z online média si v používání pojmů všimla posunu: *“Hodně mě překvapilo, jak se posunul pojem migrant. Před rokem 2015 to bylo spíše lepší slovo, později naopak hanlivé. (...) Třeba dneska, když se řekne cizinec – nějaký nizozemský businessman. Ale pod slovem migrant si představíš uprchlíka.”*

Významnou součástí celkového sdělení článku je jeho titulek. Všichni redaktoři v rozhovorech uváděli, že nejen u příspěvků s migrační tematikou tvorba titulků zpravidla probíhá tak, že je nejdříve sami navrhnou a poté s nimi dál pracuje editor. Ten může titulek změnit i kompletně - podle většiny respondentů by měl zásadnější změny s nimi konzultovat, ne vždy se to však děje.

Výběr doprovodných fotografií k článkům výrazně závisí na tom, jestli v daném médiu působí fotoeditor. V online médiích fotografie vybírá spíše sám autor. Záleží přitom na tom, jestli a jak přemýšlí o vyznění fotografie, nebo jestli ji vybírá jen z pohledu čtenářské atraktivity. Redaktor online média k tomu uvádí: *“Ano, já to předpřipravím včetně fotek. Samozřejmě se to někdy změní. Prostě aby to bylo chytlavé. Hra se strachem, s tím se hraje. Jen ženská*

v šátku nestačí, celá zahalená vyvolá větší strach a ukáže ten islám jako tu hrozbu. Důležitá je přitom čtenost potažmo zisky.” Odlišnou zkušenost měla redaktorka z jiného online serveru: *“Lidé začali být alergičtí na fotky dětí u migračních témat (...). Na druhé straně škály jsou fotky lodí narvaných mladými chlapy. Nechceš hrát na emoce tak ani tak. (...) Problém českých médií je, že nejsou peníze na fotoeditory a práce s fotkami je hodně pragmatická.”*

Čtyři z šesti respondentů uvedli, že jejich média mají etický kodex. V žádné z redakcí se však podle respondentů nedebatovalo o tom, jestli je jejich zpravodajství o migraci s tímto kodexem v souladu. Výjimkou byly obecně etické debaty, jako například zveřejňování fotografií a jmen lidí, jejichž příběh se v článku či reportáži objevil. Někteří respondenti kodex vnímali spíše jako formalitu.

Většina z respondentů si nemohla spontánně vybavit, že by v jejich redakci ani v médiích, kde pracovali dříve, působili kolegové s migračním původem. Dva respondenti po chvíli přemýšlení uvedli, že se v rámci média setkali se Slováky nebo Vietnamci druhé generace. Jeden z redaktorů uvedl, že novinářů s migračním původem je v Česku obecně velmi málo.

“Je dobré to rozlišovat, ale bohužel se někdy stane, že člověk píše migrant a běženec a myslí to samé. I u nás v redakci se to stane, používá se to jako synonymum...”

- **Pracovní podmínky novinářů**

Vytíženost a nároky na výkon se od jedné redakce k druhé značně liší - závisí na typu média, pozici novináře (např. redaktor vs. reportér), charakteru rubriky, kdo které přispívá (domácí, zahraniční, konkrétní pořad) a dalších faktorech. Například v online médiích není podle respondentů výjimkou, že redaktor by měl stihnout dva texty denně. Obecně je pracovní vytížení v redakcích vysoké a průběžně stoupá, jak uvedl redaktor týdeníku: *“Práce je rozhodně více než před 5 lety. V českých podmínkách je to, co my máme, sice luxus - ale stále vidím jako problém, že je málo času na rešerše. (...) Někdy je to hustý, někdy je toho dost. Třeba jsem jednou měl reportáž a jeli jsme v pondělí ráno do zahraničí a tu reportáž jsme dokončili ve čtvrtek večer. Byla to fajn akce, ale trvala až do noci. A pak přijdeš prostě v 10 na hotel a víš, že druhý den musíš jet zpátky, cestou domů ještě musíš stihnout rozhovor a tak jdeš spát na 3 hodiny. Ve 3 ráno vstaneš a jdeš psát článek, protože do 8 hodin potřebuješ mít hrubou verzi, abys to v autě mohl už jenom opravovat...”*

Téma migrace bylo pro většinu novinářů v roce 2015 nové, podle respondentů však nebyli k tomu vyzváni k tomu, aby si znalosti a vzdělání v této problematice doplnili, ani jim redakce v tomto směru aktivně nenabízela podporu. “Pokud vzdělávat, tak za pochodu”, popsal situaci redaktor tištěného deníku. Jedna respondentka uvedla, že redaktoři sice možnost vzdělání v tématu migrace neměli, vedení média se však takového školení zúčastnilo. Někteří respondenti zmínili, že pokud by si sami našli nějaké školení nebo vzdělávací kurz, redakce vedení by jim nejspíš umožnilo se ho účastnit. Záleží také na délce trvání a tom, kdo by ho vedl.

Redaktoři, kteří informují o migraci, se mohou stát terčem nenávistných projevů, které se v souvislosti s tímto tématem hojně vyskytují. Rozhovory potvrdily, že se respondenti s těmito projevy setkávají. V souvislosti s tematikou islámu se redaktor tištěného deníku například na diskuzních fórech dočetl, že „by měl viset“, nebo že „se dopouští vlastizrady“. Několik respondentů dostalo nenávistné emaily a jejich jména se objevila na různých ultrapravicových serverech. Jeden z respondentů sdělil, že se naopak setkal i s pochvalou: *“Člověk tě pochválí, když píšeš, co chce číst. Lidi zajímá jen, když jim kápneš do noty”*. Jiný redaktor zdůraznil, že pokud nejsou vyloženě nenávistné, kritické reakce a přístupy vítá: *“Někdy mi přijde nepříjemný mail, ale přišly mi i třeba chytré, kritické maily od konzervativních čtenářů, kteří nás čtou. Zpětně si vyčítám, že jsem neudělal text, který by se seriózně věnoval bezpečnostnímu pohledu na migraci. Neudělal jsem to, protože to zářilo ze všech médií a přišlo mi, že k tomu není co dodat.”*

“Čtyři z šesti respondentů uvedli, že jejich média mají etický kodex. V žádné z redakcí se však podle respondentů nedebatovalo o tom, jestli je jejich zpravodajství o migraci s tímto kodexem v souladu.”

3. ZÁVĚRY

Oproti roku 2015 se pokrytí migrace v médiích výrazně proměnilo. Hlavním rysem této proměny je odosobnění diskurzu o migraci, které lze zjednodušeně popsat jako posun těžiště zájmu od migrantů k migraci. Hlavními událostmi, které strukturují zpravodajství sledovaných médií, tedy nejsou konkrétní situace zahrnující konkrétní osoby – migranty. Na jejich místo nastupují politická jednání o migraci (summit EU atd.) a volby. Téma migrace je ve sledovaných médiích bezprostředně navázáno k volebnímu cyklu a skutečnost, že se tato vazba objevuje u všech typů voleb, naznačuje, že povaha tohoto vztahu je symbolická a narativní, spíše než věcná. Migrace tudíž může být důležitým tématem ve volbách do zastupitelstev obcí, jejichž výsledky nebudou mít k migrační a azylové politice státu žádný věcný vztah.

V popisu aktérů migrace termín „migrant“ dlouhodobě nahrazuje termín „uprchlík“, který se ještě v letech 2015 a 2016 ve zpravodajství užíval výrazně častěji. Tato změna se projevuje také ve fotografiích, které jsou součástí pokrytí. Z rozhovorů s redaktory vyplývá, že tento vývoj nemá primárně věcné příčiny, protože v redakcích se s oběma - právně diametrálně odlišnými - pojmy pracuje jako se synonymy. Spíše se jedná o projev odosobnění a ještě nižší míry empatie, než jaká byla přítomná v období uprchlické krize, kdy se média více soustředila na osoby migrujících a pojmem „uprchlík“ popisovala osobu, která má závažné důvody k odchodu a hledá azyl.

Nejčastějším tématem zpravodajství s tematikou migrace byly migrační politika EU a jejich členských

zemí a s imigrací související problémy a nepokoje. Upozaděn byl naopak každodenní život migrantů a uprchlíků - ve zkoumaném období nacházíme jenom minimum textů, které umožňují čtenářům vhled do osobní situace těchto lidí. V souladu se závěry předchozích studií lze konstatovat, že migranti se stávají předměty diskurzu o migraci, nikoliv jeho aktéry.

Obecně výzkum poukazuje na diskrepanci ve viditelnosti migrantů: na jedné straně jsou zde migranti mediálně viditelní: zejména občané Sýrie, ale také Iráku a Afghánistánu, kteří budí největší zájem médií. Tato mediálně viditelná skupina je však fakticky v ČR přítomna zcela okrajově⁹. Na druhé straně stojí migranti neviditelní: skupiny, které v ČR skutečně žijí, jejich přítomnost však nepředstavuje mediální téma. Jde především o Ukrajince, Slováky, Vietnamce¹⁰ a další skupiny, které jsou v ČR početně zastoupeny, v médiích však nikoliv. Zmínky o Ukrajincích, tedy nejpočetnější národnosti menšiny v ČR, byly ve všech sledovaných médiích sporadické, a i v těchto případech šlo zpravidla o souvislost s konfliktem na Ukrajině nebo s výkony ukrajinských fotbalistů. Samotní redaktoři tuto tendenci v rozhovorech potvrzují: „tradiční“ skupiny migranty žijící v Česku, jako například Vietnamce a Ukrajince, především komerční a online média nevnímají jako mediálně atraktivní téma. Důvodem je především to, že obyvatelé Česka jsou na jejich přítomnost zvyklí a témata s nimi spojená nevyvolávají takovou kontroverzi, která by zajistila vysokou čtenost.

Mluvčí, kteří v analyzovaných textech k migraci

“Téma migrace je ve sledovaných médiích bezprostředně navázáno k volebnímu cyklu ...”

⁹ Podle údajů MVČR žilo k 30.9.2018 v ČR 1313 Syřanů, 564 Iráčanů a 418 Afghánců.

¹⁰ Podle údajů MVČR žilo k 30.9.2018 v ČR 126 tisíc Ukrajinců, 115 tisíc Slováků a 61 tisíc Vietnamců.

promlouvají, jsou především domácí a zahraniční politici, což ukazuje, že aktivita v politické oblasti představuje z pohledu médií hlavní oprávnění pro to, účastnit se diskuse o migraci. Zastoupení například expertů na migraci je mezi mluvčími výrazně nižší, migranti samotní dostávají pouze minimální prostor.

Zpravodajství o migraci je ve sledovaném období téměř výlučně orientováno na zahraničí. Zprávy z ČR mají většinou formu místních reakcí na zahraniční dění. Migrační politika zemí EU a problematické aspekty migrace v jiných zemích EU jsou také hlavními tematickými okruhy ve sledovaném období. Většinu těchto druhých zemí tvoří středomořské státy, které jsou migraci z mimoevropských zemí vystaveny nejvíce, zvláštní roli hraje potom Německo. Migrační zpravodajství z Německa je výrazně negativní a akcentuje problém kriminality ještě silněji, než je akcentován ve zpravodajství o migraci celkově - a to přesto, že podle dat německého ministerstva vnitra kriminalita v Německu v posledních letech klesá¹¹. Samotní novináři, zvláště ze soukromých online médií, tento fenomén opět vysvětlují potřebou zaujmout čtenáře a potvrdit jejich očekávání, protože tak zvýší svou čtenost a spolu s ní i zisky. Vedení některých redakcí proto tématům spojeným s problémy a kriminalitou migrantů poskytuje větší prostor.

Na fotografiích, které online zpravodajství o migraci doprovázejí, jsou vyobrazeny zpravidla větší

skupiny migrantů a jednoznačně převažují muži. Z hlediska tématu je výrazně akcentován moment příchodu do Evropy, typicky přes moře. Události předcházející tomuto momentu (a tedy i faktické příčiny migrace) jsou na fotografiích upozaděny, stejně jako život migrantů v cílových zemích. Naopak jsou častým předmětem fotografií političtí činitelé politická jednání, což dále stvrzuje výrazně odosobněnou, politizovanou povahu zobrazování migrace v hlavních tištěných a online médiích ČR.

Z pohledu dostupnosti zpravodajství v tištěné a online podobě přitom online zpravodajství jasně vítězí - je snadno šířitelné, dá se sdílet na sociálních sítích a v zásadě je k dispozici každému, kdo má přístup k internetu s výjimkou placených zpravodajských webů, které nebyly součástí naší analýzy. Dosah a dopad jeho - podle výstupů z naší analýzy v mnoha ohledech značně nevyváženého - zpravodajství o migračních tématech na informovanost veřejnosti o tématu je proto značný.

„Na jedné straně stojí mediálně viditelní migranti jako Syřané, Iráčané a Afghánci, na druhé velké skupiny migrantů žijících v ČR jako Ukrajinci nebo Vietnamci, kteří jsou mediálně neviditelní.“

11 Německé ministerstvo vnitra - Spolkový kriminální úřad, 2019: https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/PolizeilicheKriminalstatistik/PKS2018/pks2018_node.html

4. BIBLIOGRAFIE

- Brouwer, J., der Leun, J. & der Woude, M. 2017. Framing migration and the process of crimmigration: A systematic analysis of the media representation of unauthorized immigrants in the Netherlands.
- European Journal of Criminology (14)1: 100-119.
- Hier, S. & Greenberg, J. 2002. Constructing a discursive crisis: Risk, problematization and illegal Chinese in Canada. *Ethnic and Racial Studies* 25(3): 490–513.
- Lyengar, S. 1994. *Is anyone responsible?: How television frames political issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rusin Dybalska, R. 2017. „Cesta za svobodou“ v zrcadle mediální reality. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, sectio FF–Philologia*, 35(2).
- Sedláková, R., Lapčík, M., Burešová, Z. 2015. Analýza mediální reprezentace tématu emigrační vlny z islámských zemí do Evropy a reakcí české politiky a společnosti na tuto emigrační vlnu. Online: http://media.rozhlas.cz/_binary/03588580.pdf
- Semetko, H. A., & Valkenburg, P. M. 2000. Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of communication* 50(2): 93-109.
- Sztompka, P. 2007. *Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Tkaczyk, M. 2017. Between politicization and securitization: Coverage of the European migration crisis in Czech online news media. *Communication Today*, 8(2): 90-111.
- Tkaczyk, M., Pospěch, P. & Macek, J. (2015). Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva). Online: https://www.researchgate.net/publication/286454922_Analyza_medialniho_pokryti_uprchlicke_krize_vyzkumna_zprava

Tato publikace byla financována ze zdrojů Programu Rights, Equality and Citizenship Evropské unie (2014-2020) v rámci projektu „People between the lines: building skills for quality migration coverage.“

Vydal:
Člověk v tísni, o.p.s.
Program migrace
www.clovekv tisni.eu/migrace

Praha, zář 2019

European
Commission

Horizon 2020
European Union funding
for Research & Innovation

Tato výzkumná zpráva byla financována ze zdrojů Programu Rights, Equality and Citizenship Evropské unie (2014-2020) v rámci projektu „People between the lines: building skills for quality migration coverage. Donor nezodpovídá za obsah a ani použití informací. Za obsah a vyjádřené názory nesou výlučnou odpovědnost autoři.

ISBN: 1 / 978-80-7591-021-9